

Preschientscha dal passà en Slovachia

Scungirar visiuns funestas

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **La Slovachia na sa chatta zunt betg davos la glina, mabain gist davos Vienna. Ins prenda «l'express viennais» dechantà da Men Rauch, pia il tren EC 163 (Sargans 10.33, Landeck 12.29) ch'arriva a las 18.50 a la staziun dal vest.** Per ir a quella dal sid cun la lingia da tram nr. 18, dispon'ins lura da passa duas uras. Il tren da colliaziun parta pir a las 21.15; novanta minutas pli tard èn ins a Bratislava.

Vegls lioms cun l'Ungaria

Pia in'emprima surpraisa per tgi che vegn dal vest. Il tren che collià Vienna cun la chapitala slovaca parta da la staziun dal sid e betg forsa da quella da l'ost. I na dat insumma nagina staziun da viafier cun num «Wien Ostbahnhof»! Gia quest detagl'ans admone-scha; nagin pajais limitrof da l'Austria na sa chatta en Europa da l'ost. Il lung cunfin che separa la Slovachia da l'Ungaria curra dal tuttafatg entras l'Europa centrala; el suanda il Danubi e traversa lura la planira ch'ils Ungarais numnan «puszta». Ungarais discurre'ins d'amaduas varts; 11% dals 5 350 000 burgais slovac èn da linguatg ungarais, concentrads en la sdrima da cunfin vers il sid. Enfin 1918/20 appartegneva la Slovachia a l'Ungaria. Bratislava, numnada quella giada Pozsony, era la chapitala d'Ungaria enfin 1783. Mintga toponim slovac ha er in equivalent ungarais. Il grond patriot ungarais Kossuth (1802–1894) era da derivanza slovaca.

Sco anteriura Ungaria auta ha la Slovachia ina minoritad protestanta (7.9%) ed ina catolica da ritus oriental (3.4%).

Models d'antruras per damaun?

Tranter las guerras mundialas e puspè suenter la segunda era la Slovachia unida cun ils pajais tschecs en in stadi cuminaivel. Pir dapi 1993 è la independenta. L'istoricher e teolog Frans Hoppenbrouwers (Nijmegen, Pajais bass) ha gist analisà la tenuta dals uestgts catolics slovac en ils davos set onns visavi il naziunalissem e la minoritad ungarais¹⁾. El punctuescha: «Ins sa che las baselgias da l'uscheditg bloc da l'ost pativan ina repressiun statala tut speziala; il pli savens stuevan lezzas far opposiziun e sa verifitgavan sco bastiuns da resistenza. Cuzunt ellas, sco defensuras da l'identitad naziunala, èn vegnidas ils simbols gist da quels pievels ch'eran privads da suveranità politica entras pussanzas pli fermas. Precis questa funcziun aveva la Baseligia catolica en Slovachia (...). Il pli tard en ils onns otgonta mantegn'la en vita la cardientscha e l'identitad naziunala, sco en Pologna; perquai è la vegnida l'opposiziun per propi. En blers regards han ils decennis da communissem en Slovachia ed auters pajais agì sco ina 'glatschera ideologica', conservond disas da patratgar d'antruras, d. a. siemis naziunals. La fin dal reschim ha avert pussaivladads socialas novas; ils models antiquads èn vegnids visiuns d'avegnir (...). In tal model è oz per blers Slovac, disfortunadamain, il stadi slovac che ha existì

1939–1945 grazia a Hitler (...) sut la presidenza dal prelat catolic Jozef Tiso (1887–1947). Blers Slovac vesan puspè ses fundament social sco ideals. (...) Varsaquants uestgts catolics provan da giustifitgar Tiso e ses far sco president da la Slovachia; i para ch'el als fascineschian.»

Far frunt senza targlinar

Ils spierts dals onns quaranta fan pia barlot. Ina tala veneraziun na datti en nagin pajais limitrof da Slovachia; schizunt en Ungaria na sa regord'ins dal dictatur Horthy (1868–1957) cun tanta nostalgia. Però lez n'era betg prelat, anzi, el appartegneva a la minoritad protestanta d'Ungaria. Tiso perencunter era pastur spiritual da la maioritad; ins al represcha la suppressiun da las baselgias evangelicas e cuzunt la deportaziun da 56'000 gidieus en ils champs tudestgs da la mort. «La renga slovac ha purschi 500 marcs als Tudestgs per mintga gidieu, e quai da libra veglia, sco contribuziun a las spaisas da deportaziun.» 1942 ha Tiso declarà: «L'element gidieu smantschava la vita da la Slovachia.» Nus avain agì tenor il cumandament da Dieu: «Slovachia, ta liberesch da tes inimis!» Sunter la fin dal communissem spetgav'ins che la Baseligia catolica dal pajais, oramai libra da s'exprimer, fetschia frunt a ses passà senza targlinar. Quai ha fatg il parsura da la Conferenza episcopala, uestg da la citad industrial da Banská Bystrica (ungarais Besztercebánya). Il prelat slovac il pli aut, cardinal Ján Korec, ha perencunter inaugurà solennamain 1992

ina tavla en memoria da Tiso; pir plaun a plaun ha'l lura sa distanzia dal naziunalissem.

Il papa discorra cler e net

Enfin 1998 ha ina partida naziunalista regi il pajais. Ella ha adina puspè schicanà ils burgais slovac da tschantscha ungarais. La lescha da linguatgs da 1995 ha segirà la predominanza dal slovac er en las cuntradas dal sid. La Conferenza episcopala ha protestà ed obtegnì il dretg da duvrar l'ungarais tar la pastoraziun en lezza sdrima. Onns ed onns han ils uestgts però refusà da ceder als giavischs dals concar-tents da la minoritad, als reproschond da na dar avunda spirituals a la baseligia; ins manegiava ch'i tanschia d'engaschar augsegners slovac che sappian bain ungarais, e ch'i dettia avunda da lezs. 1995 han 52 000 catolics da linguatg ungarais surdà ina petiziun al papa durant sia visita. Lez ha lura punctuà che «pervi da sia universalità stoppia la Baseligia catolica prender fitg serius las spetgas da minoritads (...) e na dastgia tolerar nagin naziunalissem tar cartents e pravendas, e ch'ins na possia pretender da cumins ungarais ch'els acceptian augsegners naziunalists slovac». En las duas citads principalas da Slovachia da l'ost, cun ferma preschientscha protestanta, ha'l fatg endament «las unfrendas evangelicas d'abus catolics en tschientaners passads ed ils patiments cuminaivels d'amaduas confessiuns en il temp dal communissem»; là ha ina dretgira nauscha austriaca 1687 executà 24 manaders protestants.

Problems d'oz

Ha la visita da Gion Paul II gidà a scungirar visiuns funestas ed indeblir las partidas naziunalistas? Lezzas han en mintga cas pers las elecziuns da 1998 al Cussegl naziunal e la tschernia presidenziala da matg 1999. In vent pli frestg buffa sin la puszta e las Carpatas. Il Cussegl naziunal ha approvà ina lescha da linguatgs pli favuraivla als burgais d'autra tschantscha. Primminister Mikulas Dzurinda na po però planscher ch'el nun haja quitads. Ses antecessur naziunalist, enconuscent per sia mancanza da scrupels, fa tut il pussaivel per al disfamar e far donn. Gist ussa che la Slovachia a'avischina a l'Uniu europeica e che questa è presidiada da Finlanda per in semester, han passa 1200 zagrenders slovac dumandà asil politic en Norvegia, Svezia e cuzunt Finlanda «pervi da discriminaziun e persecuziun rassistas»²⁾. Tgi ha organisà lur viadi collectiv en pauc dis? Ins po be concluder cun Hoppenbrouwers: «La sfida la pli gronda per la Baseligia catolica slovac, sco per tuttas baselgias dal mund, n'è betg la charplina davart il passà (...), mabain la soluziun dals problems d'oz per dumagnar finalmain l'avegnir.»

1) Frans Hoppenbrouwers, *Slowakischer Episkopat und Nationalismus*, en: *Glaube in der 2. Welt*, Zollikon/ZH 1999/7-8, pp. 18-24. Adressa: Bergstraße 6, Postfach 9, 8702 Zollikon. Telefon 01 391 37 47 u 48. Telefax 01 391 44 26. Posta electronica: g2w@swissonline.ch

2) Reinhard Olt, *Für Dzurinda könnte einem heißen Sommer ein stürmischer Herbst folgen*, en: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 29 da fanadur 1999, p. 4.